

Öppen källkod

1. Introduktion
2. Vad är öppen källkod?
3. Varför öppen källkod?
4. Olika typer av licenser
5. Hur kan du ta makten över din data?
6. Rekommenderade öppen källkodsverktyg
7. Tillsammans för samarbeten, öppenhet och frihet

1. Introduktion

Denna sida fungerar som en strategisk och praktisk vägledning för hur vi förhållningssätt till digital infrastruktur, datalagring och mjukvaruval. I en digital miljö som alltmer domineras av stängda ekosystem och centraliserade molntjänster är valet av teknisk plattform avgörande för vår operativa självständighet.

Syftet med detta dokument är att definiera principerna bakom öppen källkod och tydliggöra hur dessa principer tillämpas i vår dagliga drift. Genom att basera vår infrastruktur på öppna system säkerställer vi full insyn, långsiktig kontroll över vår egen data samt minimerat beroende av enskilda externa programvaruleverantörer (så kallad digital suveränitet).

2. Vad är öppen källkod?

Öppen källkod (open source) innebär att den underliggande programkoden i en mjukvara är publikt tillgänglig för vem som helst att läsa, granska, modifiera och distribuera vidare. Istället för att koden hålls hemlig av ett enskilt företag, utvecklas programvaran ofta öppet och transparent, vilket gör det möjligt för oberoende utvecklare och organisationer över hela världen att samarbeta kring förbättringar och säkerhetsuppdateringar.

Motsatsen till öppen källkod är *proprietär* mjukvara (stängd källkod). I proprietära system är programkoden en affärshemlighet som ägs och kontrolleras strikt av en specifik leverantör. Användaren köper eller hyr endast rätten att använda den färdiga produkten, utan möjlighet att kontrollera hur programmet faktiskt fungerar under ytan eller vart informationen skickas.

3. Varför öppen källkod?

Om tjänsten är gratis så är du produkten!

Att basera en verksamhet på *proprietär (stängd)* mjukvara innebär att man överlåter den totala kontrollen till en extern part, vilket skapar fundamentala risker i form av leverantörsinlåsning, dolda säkerhetshål och dolda kostnader. Inom den proprietära mjukvaruvärlden finansieras gratis digitala tjänster nästan uteslutande genom kommersialisering av användarnas privatliv, där betalningen består av beteendedata och personlig information som samlas in i bakgrunden för att säljas vidare till annonsmarknaden. Om en sådan leverantör dessutom drabbas av driftstörningar, ändrar sina licensvillkor eller går i konkurs riskerar användaren att förlora tillgången till sina egna arbetsverktyg och sin historiska data över en natt.

Genom att istället välja mjukvara med *öppen källkod* elimineras dessa risker till förmån för en teknisk miljö som bygger på transparens, oberoende och långsiktig stabilitet. Eftersom koden är publik kan den kontinuerligt granskas av oberoende experter, vilket garanterar högre säkerhet och förhindrar dold spårning, profilering eller otillåten datainsamling. Öppen källkod bryter logiken kring övervakningsekonomin genom att finansieras av utvecklingsbidrag, donationer eller supportavtal, samtidigt som användningen av öppna dataformat säkerställer att informationen förblir tillgänglig, flyttbar och kontrollerad av verksamheten själv under överskådlig tid.

4. Olika typer av licenser

Mjukvara med öppen källkod styrs av licenser som juridisk garant för att koden ska förbli tillgänglig och att upphovsmännen skyddas. Licenserna delas generellt in i två huvudkategorier: tillåtande licenser (permissive) och copyleft-licenser.

Här är de vanligaste licensformerna och deras huvudsakliga innebörd:

MIT-licensen: En av de mest tillåtande licenserna som existerar. Den tillåter vem som helst att göra vad som helst med koden – inklusive att använda den i kommersiella syften, ändra den och stänga den i en proprietär produkt – så länge ursprungliga upphovsrättsmeddelanden och ansvarsfriskrivningar inkluderas.

Apache 2.0

Liknar MIT-licensen i att den är mycket tillåtande, men innehåller ytterligare explicita skydd och regler gällande patenträttigheter. Användare får modifiera och distribuera koden fritt, men ändringar i filerna måste dokumenteras.

GNU General Public License (GPL)

Den mest kända copyleft-licensen. Den tillåter fri användning och modifiering, men har ett strikt villkor: om mjukvaran modifieras och distribueras vidare måste även den nya, modifierade koden göras tillgänglig under samma GPL-licens. Detta förhindrar att koden stängs in i proprietära program.

GNU Affero General Public License (AGPL)

En vidareutveckling av GPL, specifikt anpassad för molntjänster och nätverksprogramvara. Om en modifierad version av ett AGPL-program körs på en server där användare interagerar med den över ett nätverk, måste hela källkoden till den modifierade versionen göras tillgänglig för dessa användare.

Mozilla Public License (MPL)

En hybridlicens som ligger mellan de tillåtande licenserna och GPL. Den kräver att modifieringar av befintliga filer i det specifika MPL-projektet måste förbli öppna under MPL, men tillåter samtidigt att dessa filer kombineras med proprietär kod i ett större programvarukomplex.

5. Hur kan du ta makten över din data?

Att ta makten över sin data handlar i praktiken om att flytta sin digitala infrastruktur från centraliserade molnjättar till system som man själv kontrollerar genom egen drift (så kallad self-hosting). Istället för att lita på att externa storföretag hanterar informationen säkert och integritetsvänligt, tar man fullt ägandeskap över de servrar och applikationer där data lagras och bearbetas. Det innebär att ingen utomstående part har teknisk möjlighet att läsa, blockera eller sälja informationen vidare. I praktiken genomförs detta genom att använda en egen server eller specialiserade drifttjänster där applikationer med öppen källkod installeras.

Det är dock viktigt att ha med sig att öppen källkodsutvecklingen är en pågående och dynamisk process. Många lösningar är under aktiv uppbyggnad och alla funktioner är inte alltid helt mogna eller färdigutvecklade jämfört med kommersiella jätters miljardprojekt. Men utvecklingstakten är hög; communityt växer snabbt och mer robusta, polerade alternativ tillkommer hela tiden. Att ta makten över sin data innebär därför också att acceptera en viss inlärningskurva i utbyte mot fullständig digital suveränitet och vetskapen om att systemen förbättras för varje dag som går.

EU:s satsningar på digital suveränitet

Frågan om att äga sin egen data har även blivit en central politisk prioritet inom Europa. Genom lagstiftningar som dataförordningen (Data Act) och strategiska initiativ för digital suveränitet satsar EU stora resurser på att minska beroendet av utomeuropeiska molnjättar. Det görs omfattande offentliga investeringar i projekt baserade på just öppen källkod för och att främja öppna standarder, datadelning under användarens kontroll och utveckling av säkra europeiska molnalternativ.

6. Rekommenderade öppen källkodsverktyg

Att gå över till öppen källkod behöver inte ske över en natt. Det mest effektiva tillvägagångssättet är att börja byta ut enskilda program och tjänster steg för steg. Genom att ersätta proprietära standardverktyg med öppna alternativ minskas datainsamlingen omedelbart utan att arbetsflödet störs.

Här är de rekommenderade stegen för att komma igång:

Byt webbläsare

Ersätt Google Chrome eller Microsoft Edge med Mozilla Firefox. Firefox är en oberoende webbläsare som inte kontrolleras av de stora annonsplattformarna, vilket ger bättre inbyggt skydd mot spårning och spara-funktioner som inte kartlägger ditt beteende.

Byt kontorsvit: Ersätt Microsoft Office med LibreOffice eller OnlyOffice. Dessa verktyg hanterar dokument, kalkylblad och presentationer lokalt på din dator utan krav på molnkonto eller löpande licenskostnader.

Byt e-postklient

Ersätt proprietära e-postprogram med Thunderbird. Det är en kraftfull och säker klient för hantering av e-post, kalendrar och kontakter direkt från skrivbordet, med full kontroll över din datalagring.

Ersätt molntjänster

Centraliserade tjänster som Google Drive, Dropbox och iCloud kan fasas ut till förmån för Nextcloud (självdriftad) eller Twake (SAAS-tjänst). Dessa plattformar samlar filsynkning, samarbetsverktyg,

chatt och kalendrar i ett gränssnitt som du kan drifta själv eller hyra via en integritetsfokuserad leverantör.

Decentraliserad kommunikation och sociala medier

För att helt bryta sig loss från de proprietära plattformarnas algoritmer och övervakning används federerade nätverk där ingen enskild aktör äger infrastrukturen:

Matrix

Ett öppet protokoll för säker, krypterad realtidskommunikation som ersätter Slack, WhatsApp och Microsoft Teams. Genom att bygga på ett decentraliserat nätverk kan användare på olika servrar kommunicera sömlöst med varandra, precis som med e-post.

Mastodon

Ett decentraliserat alternativ till traditionella sociala medier som Twitter/X. Istället för att styras av en central algoritm som maximerar skärmtid och samlar data för annonsering, består Mastodon av tusentals oberoende servrar (instanser) som samverkar i ett globalt, användarstyrt nätverk.

7. Tillsammans för samarbeten, öppenhet och frihet

Digital suveränitet är i grunden inte ett soloprojekt, utan resultatet av ett globalt samarbete. När en verksamhet väljer mjukvara med öppen källkod blir man en del av ett större ekosystem där utvecklare, organisationer och slutanvändare delar kunskap, kod och resurser. Varje enskilt val att migrera till en öppen tjänst gör stor skillnad, eftersom det flyttar resurser och legitimitet från centraliserade monopol till transparenta alternativ. Ditt val är viktigt för att skifta balansen på marknaden; ju fler som väljer öppna system, desto starkare, säkrare och mer ekonomiskt bärkraftiga blir de gemensamma verktygen för alla.

Friheten att granska, modifiera och dela vidare mjukvara innebär också det gemensamma byggandet av en mer demokratisk digital infrastruktur. Istället för att gömma tekniska lösningar bakom stängda licensavtal, bidrar öppna system till att sänka trösklarna för andra som vill ta kontrollen över sin egen data. Genom att aktivt välja öppenhet säkras inte bara den egna verksamhetens oberoende och stabilitet, utan valet fungerar som ett direkt stöd för en digital framtid som premierar transparens, gemensam utveckling och långsiktig frihet.

"Teknik är aldrig neutral, eftersom den tar på sig egenskaperna hos dem som uttänker, finansierar, reglerar och använder den."

Magnifica Humanitas, kap. 2

Björknet - Infrastruktur på mänskliga villkor.

"Humanism i digital gestaltning."

Magnifica Humanitas - Påven Leo XIV

Revision #13

Created 2026-05-27 19:29:59 UTC by Samuel

Updated 2026-06-14 06:59:20 UTC by Samuel